TASVIRIY SAN’AT TA’LIMIDA RAQAMLI TA’LIMNING TUTGAN O‘RNI: INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, IJODIY IMKONIYATLAR VA PEDAGOGIK ISTIQBOLLAR

Olimjonova Farangiz
Namangan davlat pedagogika instituti
1-bosqich magistrani
O‘.E.Abdullayev
Art pedagogika kafedrasi professori

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24332212***

Annotatsiya*: Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va ularning tasviriy san’at ta’limi mazmuni, metodlari hamda tashkil etilish shakllariga ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tasviriy san’at darslarida raqamli ta’lim muhitini shakllantirish, kompyuter grafikasi, elektron ta’lim resurslari, virtual muzeylar, interaktiv platformalar, raqamli tasvirlash dasturlari va multimedia texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli ta’limning o‘quvchilarda badiiy-estetik did, vizual tafakkur, ijodiy mustaqillik, kompozitsion fikrlash va raqamli savodxonlikni rivojlantirishdagi ahamiyati ochib berilgan. Maqolada an’anaviy tasviriy san’at ta’limi bilan raqamli texnologiyalarning o‘zaro integratsiyasi, ta’lim jarayonida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinib, tasviriy san’at ta’limida raqamli texnologiyalardan foydalanishning bosqichli pedagogik yondashuvi taklif etilgan.*

Kalit so‘zlar: *tasviriy san’at, raqamli ta’lim, raqamli texnologiyalar, innovatsion ta’lim, kompyuter grafikasi, elektron ta’lim resurslari, virtual muzey, multimedia, badiiy-estetik tarbiya, vizual tafakkur, ijodiy faoliyat, raqamli savodxonlik, pedagogik integratsiya.*

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirish muhim pedagogik vazifalardan biriga aylanmoqda. Jamiyat taraqqiyotining yangi bosqichida raqamli texnologiyalar nafaqat axborot almashinuvi, balki insonning intellektual, ijodiy va ma’naviy salohiyatini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, ta’lim jarayonida raqamli muhitni shakllantirish o‘qitishning an’anaviy shakllarini boyitish, ta’lim mazmunini takomillashtirish va o‘quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Mazkur jarayon tasviriy san’at ta’limi uchun ham alohida ahamiyatga ega. Chunki tasviriy san’at insonning borliqni badiiy-estetik idrok etishi, voqelikni obrazlar orqali ifodalashi, rang, shakl, chiziq, kompozitsiya va fazoviy munosabatlarni anglashi bilan bog‘liq murakkab ijodiy faoliyat hisoblanadi. Ushbu jarayonlarni samarali tashkil etishda raqamli texnologiyalardan foydalanish vizual axborotni taqdim etish, badiiy asarlarni tahlil qilish, ijodiy g‘oyalarni modellashtirish va amaliy mashg‘ulotlarni takomillashtirish imkoniyatini kengaytiradi.

An’anaviy tasviriy san’at ta’limida o‘quvchilar asosan qog‘oz, qalam, bo‘yoq, mo‘yqalam, molbert va boshqa moddiy vositalar yordamida badiiy bilim va ko‘nikmalarni egallaydilar. Raqamli ta’lim sharoitida esa ushbu jarayon kompyuter, grafik planshet, elektron doska, interaktiv

taqdimot, maxsus dasturlar va elektron resurslar bilan boyitiladi. Natijada o‘quvchi nafaqat an’anaviy tasvirlash usullarini, balki raqamli vizual ifoda vositalarini ham o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Raqamli ta’lim - axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron ta’lim resurslari, maxsus dasturiy vositalar va internet platformalari orqali bilim berish, o‘quv faoliyatini tashkil etish, nazorat qilish va baholashga qaratilgan ta’lim tizimidir. Raqamli ta’limning asosiy vazifasi o‘quv jarayonini texnik vositalar bilan ta’minlashdangina iborat emas. Uning mazmuni ta’lim oluvchining axborotni izlash, saralash, tahlil qilish, qayta ishlash va mustaqil bilim olish qobiliyatini rivojlantirishni ham qamrab oladi. Tasviriy san’at sohasida raqamli ta’lim tushunchasi yanada keng mazmunga ega bo‘lib, u badiiy-ijodiy jarayonni raqamli vositalar yordamida tashkil etish, vizual axborotni interaktiv shaklda taqdim qilish, san’at asarlarini elektron muhitda o‘rganish va yangi ijodiy mahsulotlar yaratishni nazarda tutadi.

Raqamli ta’limning tasviriy san’atdagi o‘rnini quyidagi asosiy yo‘nalishlar orqali ifodalash mumkin:

Birinchi yo‘nalish - vizual axborot muhitini shakllantirish. Bunda san’at asarlari, tarixiy obidalar, rassomlar ijodi, turli janr va uslublarga oid materiallar elektron shaklda taqdim etiladi. O‘quvchilar tasvirlarni kattalashtirish, detallarini ko‘rish, qiyosiy tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ikkinchi yo‘nalish - raqamli tasvirlash faoliyatini rivojlantirish. Kompyuter grafikasi, grafik planshet va maxsus dasturlar yordamida tasvir, kompozitsiya, illyustratsiya va dizayn ishlarini bajarish ko‘nikmalari shakllantiriladi.

Uchinchi yo‘nalish - interaktiv ta’limni tashkil etish. Elektron doska, multimedia taqdimotlari, virtual ko‘rgazmalar va raqamli platformalar orqali o‘quvchilarning darsdagi faolligi oshiriladi.

To‘rtinchi yo‘nalish - mustaqil ijodiy izlanishni qo‘llab-quvvatlash. O‘quvchilar internet va elektron manbalar orqali badiiy ma’lumotlarni o‘rganib, turli vizual variantlarni tahlil qiladilar va mustaqil kompozitsion yechimlar ishlab chiqadilar.

Beshinchi yo‘nalish - ta’lim natijalarini raqamli baholash. O‘quvchilarning ijodiy ishlari elektron portfoliolarda to‘planadi, ularning ijodiy rivojlanish dinamikasi kuzatiladi va amaliy natijalar qiyosiy tahlil qilinadi.

Demak, raqamli ta’lim tasviriy san’atning nazariy va amaliy yo‘nalishlarini o‘zaro bog‘lovchi, o‘quv jarayonining mazmunini boyituvchi va ijodiy faoliyatni yangi bosqichga olib chiquvchi pedagogik tizim sifatida namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalarni tasviriy san’at darslariga tatbiq etish o‘qitishning ko‘rgazmalilik, onglilik, faollik, izchillik va individual yondashuv kabi didaktik tamoyillarini amalga oshirishga yordam beradi.

Ayniqsa, tasviriy san’at fanining ko‘rgazmali xarakterga egaligi raqamli vositalardan foydalanish samaradorligini oshiradi. Chunki badiiy bilimlarni o‘zlashtirishda tasviriy namunalar, harakatli ko‘rsatmalar, vizual taqqoslash va amaliy namoyish muhim o‘rin tutadi.

Tasviriy san’at ta’limida badiiy asarlarni bevosita kuzatish va tahlil qilish estetik idrokni rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. An’anaviy ta’limda bunday imkoniyatlar muzey, ko‘rgazma va galereyalarga tashriflar orqali amalga oshiriladi. Demak, virtual muzeylar va

elektron galereyalardan foydalanish tasviriy san’at darslarining ko‘rgazmalilik darajasini oshirish bilan birga, o‘quvchilarda badiiy asarlarni mustaqil o‘rganish va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Badiiy-estetik idrokni rivojlantirish. Elektron galereyalar, virtual muzeylar va raqamli tasvirlar orqali turli davr va maktablarga mansub san’at asarlarini o‘rganish o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini kengaytiradi.

Vizual tafakkurni shakllantirish. Raqamli tasvirlar bilan ishlash jarayonida o‘quvchilar shakllar, ranglar, chiziqlar, fazoviy munosabatlar va kompozitsion yechimlarni tahlil qilishga o‘rganadilar.

Ijodiy mustaqillikni oshirish. Turli raqamli vositalar orqali bir mavzuning bir nechta variantlarini ishlab chiqish va ulardan mustaqil tanlov asosida foydalanish imkoni paydo bo‘ladi.

Muammoli-ijodiy fikrlashni rivojlantirish. O‘quvchilarga tayyor tasvirni takrorlash emas, balki berilgan badiiy muammoni turli usullarda hal qilish vazifalari topshiriladi.

Raqamli savodxonlikni shakllantirish. O‘quvchilar raqamli dasturlar, elektron resurslar va grafik texnologiyalardan maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini o‘zlashtiradilar.

Raqamli ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan uning pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishiga bog‘liq. Agar raqamli texnologiyalar faqat tayyor tasvirlarni namoyish qilish yoki ma’lumot taqdim etish uchun ishlatilsa, ularning ijodiy imkoniyatlari to‘liq namoyon bo‘lmaydi. Raqamli ta’lim tasviriy san’at sohasida katta imkoniyatlar yaratsa-da, uni ta’lim jarayoniga tatbiq etishda ayrim tashkiliy, metodik, texnik va pedagogik muammolar ham mavjud.

Birinchi muammo - ta’lim muassasalarining texnik imkoniyatlari bilan bog‘liq. Barcha maktab va oliy ta’lim muassasalarida zamonaviy kompyuterlar, grafik planshetlar, tezkor internet va maxsus dasturiy ta’minot bir xil darajada ta’minlanmagan.

Ikkinchi muammo - pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zaruratidir. Raqamli dasturlarni bilishning o‘zi yetarli emas, balki ularni ta’lim mazmuniga mos ravishda qo‘llash metodikasini ham o‘zlashtirish talab etiladi.

Uchinchi muammo - an’anaviy badiiy tayyorgarlikning susayish xavfidir. Agar o‘quvchilar faqat raqamli vositalar bilan ishlashga yo‘naltirilsa, qalamda chizish, naturadan tasvirlash, bo‘yoqlar bilan ishlash va materiallarning plastik xususiyatlarini anglash ko‘nikmalari yetarli darajada shakllanmasligi mumkin.

To‘rtinchi muammo - raqamli axborotning ishonchliligi va mualliflik huquqi masalasidir. Internetdagi barcha tasvirlardan erkin foydalanish mumkin emas. Shu sababli ta’limda manbalarni tekshirish, mualliflik huquqiga rioya qilish va foydalanilgan materiallarni to‘g‘ri ko‘rsatish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur.

Beshinchi muammo - raqamli resurslardan ortiqcha foydalanish va o‘quvchining mustaqil ijodiy faoliyatini cheklab qo‘yish ehtimolidir.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

– Ta’lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini zamonaviy kompyuter, grafik planshet va raqamli jihozlar bilan bosqichma-bosqich ta’minlash.

– Tasviriy san’at o‘qituvchilari uchun kompyuter grafikasi va raqamli ta’lim metodikasi bo‘yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

– An’anaviy tasviriy san’at texnikasi bilan raqamli texnologiyalarni o‘zaro uyg‘unlashtirgan o‘quv dasturlarini ishlab chiqish.

– Milliy san’at, me’moriy obidalar va amaliy bezak san’atiga oid elektron ta’lim resurslarini yaratish.

– O‘quvchilarda raqamli savodxonlik, mualliflik huquqi va axborot madaniyatini shakllantirish.

– Raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligini muntazam pedagogik tahlil va baholash asosida takomillashtirish.

O‘zbekistonda ham tasviriy san’at ta’limini zamonaviylashtirish, o‘quv dasturlariga raqamli texnologiyalarni kiritish va yangi pedagogik yondashuvlarni shakllantirish masalalari ilmiy tadqiqotlar mavzusiga aylanmoqda. Jumladan, A. Isakovning 2023-yilda chop etilgan “Approaches to Teaching Art in a Digital Age” nomli tahliliy maqolasida O‘zbekistonda tasviriy san’at ta’limi mazmunini zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida yangilash masalalari ko‘rib chiqilgan.

Tasviriy san’at ta’limida raqamli ta’limning o‘rnini o‘rganish natijasida uning ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari, ijodiy faoliyat va o‘quvchilarning badiiy rivojlanishiga ko‘rsatadigan ta’siri bir nechta muhim yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishi aniqlandi. Umuman olganda, raqamli ta’lim tasviriy san’atni o‘qitishning zamonaviy pedagogik imkoniyatlarini kengaytiruvchi, o‘quvchilarning badiiy-estetik tafakkuri va ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi muhim innovatsion yo‘nalish hisoblanadi. Uning asosiy maqsadi an’anaviy san’at ta’limini raqamli texnologiyalar bilan almashtirish emas, balki ularning o‘zaro hamkorligi asosida mazmunan boy, zamonaviy va samarali ta’lim muhitini shakllantirishdan iboratdir.

Shu nuqtayi nazardan, tasviriy san’at ta’limida raqamli texnologiyalarni maqsadli, tizimli va pedagogik jihatdan asoslangan holda qo‘llash kelajakda raqobatbardosh, ijodiy fikrlaydigan va raqamli madaniyatga ega bo‘lgan mutaxassislarni tayyorlashning muhim shartlaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. UNESCO Framework for Culture and Arts Education: Implementation Guidance. Paris: UNESCO, 2025. Yangilangan: 2026. https://www.unesco.org/en/articles/unesco-framework-culture-and-arts-education-implementation-guidance

2. Isakov, A. Approaches to Teaching Art in a Digital Age: An Analytical Review of Research between 2000–2021. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2023, Vol. 2, No. 10, pp. 8–19. https://www.bjisrd.org/index.php/bjisrd/article/view/642

3. Oripov, B. The Use of Interactive Methods in the Teaching of Visual Arts. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2024, Vol. 3, No. 6, pp. 403–407. https://www.bjisrd.org/index.php/bjisrd/article/view/2511

4. Bedir Erişti, S. D., Freedman, K. Integrating Digital Technologies and AI in Art Education: Pedagogical Competencies and the Evolution of Digital Visual Culture. Participatory Educational Research, 2024, Vol. 11. https://dergipark.org.tr/en/pub/per/article/1588351

5. Tam, C. O., Hui, C. K. Y. Teachers Curating Virtual Exhibitions for Learning Visual Arts: A Study of Impact and Effectiveness. International Journal of Art & Design Education, 2023, Vol. 42, Issue 3, pp. 469–485. https://doi.org/10.1111/jade.12471

6. Claro, M., Castro-Grau, C. The Role of Digital Technologies in 21st Century Learning. UNESCO International Institute for Educational Planning, 2023.

7. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO, 2021.

8. Xiao, M., Rong, W., Amzah, F., Khalid, N. A. M. Utilising Digital Art for Childhood Education: A Systematic Review of Evidence, Challenges and Prospects. Education and Information Technologies, 2025, Vol. 30, pp. 12143–12178.